

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING MANTIQUIY FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSLARI

Ummatkulova Sayyora Shovkatovna

Guliston davlat universiteti Pedagogika fakulteti

Boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi

+998933238388

Annotatsiya: Mazkur maqolamizda boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirish va bu borada aynan nimalarga ahamiyat berish zarurligi haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Mantiq, mantiqiy fikrlash, tasavvur, qobiliyat, raqamli texnologiyalar.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirishimiz uchun, avvalo maktab darsliklarimiz mazmunida mantiqiy fikrlashga doir topshiriqlar, masala va misollarni ko'proq berish, shu bilan birga bu jarayonni raqamli texnologiyalar asosida tashkil etishimiz muhim sanaladi. Zamonaviy boshlang'ich ta'lim darslarida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda Yurtboshimiz tomonidan ham alohida e'tibor qaratilmoqda. Biz buni Prezidentimizning "MATEMATIKA SOHASIDAGI TA'LIM SIFATINI OSHIRISH VA ILMIY-TADQIQOTLARNI RIVOJLANTIRISH CHORATADBIRLARI TO'G'RISIDA" 4708-sonli 2020-yil 7-maydagi qarorlaridan ham bilishimiz mumkin. Dars sifatli o'tilsada, lekin o'quvchi olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olmasa, ko'nikmasi shakllanmasa, ko'zlangan maqsadga erishib bo'lmaydi. Egallangan bilimni amaliyotda qo'llay olishlari uchun kerak bo'ladigan mantiqiy fikrlash ko'nikmalari zarur hisoblanadi. Shu o'rinda shunday fikrni aytishimiz mumkin:

mantiqiy fikrlash insonlar hayotida muhim o'rinni egallaydi. “*Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash qobiliyatini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirishning asoslari*” deb bugungi mavzuimizni tanlashimiz bejiz emas. Tarixan bizga ma'lumki, mantiq ilmining asoschisi Arastu hisoblanadi. U o'zigacha mavjud bo'lgan mantiqqa oid barcha bilimlarni tartiblashtirib hamda o'zi yaratgan yangi ta'limotlar asosida boyitib, muayyan tizim darajasiga ko'tara olgan mutafakkirdir. Tafakkurning shakl va qonunlarini o'rganuvchi mazkur ilmni fan tarixida «formal mantiq» yoki «an'anaviy mantiq», yoxud «Arastu mantig'i» deb ham atashadi. Fan taraqqiyotida formal mantiq bilan birga dialektik mantiq, matematik mantiq va intuitiv mantiq singari boshqa noan'anaviy tarmoqlar ham paydo bo'lib, rivojlana bordi. Jumladan, nemis olimi G. Leybnitsning (1646–1716) matematik mantiq haqidagi g'oyasi XIX asrning ikkinchi yarmiga kelib, mantiq ilmiga matematik usullarni tatbiq qilishda keng qo'llanila boshlashi voqelikka aylanib, buning natijasida simvolik (ramziy) mantiq vujudga kela boshladi. Yana bir mashhur nemis mutafakkiri Gegel (1770–1831) o'zi yaratgan falsafiy tizimda markaziy o'rin egallovchi dialektik usulni mantiqqa tatbiq etishga harakat qildi. Marksizm falsafasi esa boshlangan ishni oxiriga yetkazdi, ya'ni Gegelning mantiqqa tatbiq etilgan idealistik falsafiy tizimini materialistik nuqtai nazardan qayta ishlab, obyektiv olamning dialektikasini bilish metodi sifatida xizmat qiluvchi dialektik mantiqni yaratdi. Arastuning mantiqqa oid asarlarini arab tiliga tarjima qilgan va ularni o'z ilmlari bilan boyitgan ko'pgina buyuk mutafakkirlar, masalan, Husayn ibn Is'hoq (808 – 877), Abu Yusuf al-Kindiy (801 – 867), Abu Bashar Matto (tug'ilgan yili ma'lum emas – 939 yilda vafot etgan), Iso ibn Zurro (1000 – yillar), Abu Bakir ar-Roziy (865 – 925), Forobiy (873 – 950), Ibn Sino (980 – 1037), Ibn Rushd (1126 – 1198) kabilarni aytib o'tishimiz mumkin.

Mavzu yuzasidan asosiy tushunchalarga to'xtalib o'tsak.

Boshlang'ich ta'lim - umumiy o'rta ta'limning dastlabki bosqichi. Respublikamizda Boshlang'ich ta'lim 1 - 4-sinflarda bolalarga ilk ta'lim berish, ularni

ma'naviy kamol toptirishning boshlanish davri hisoblanadi. U 1 - 4-sinflarni o'z ichiga oladi va o'qish 7 yoshdan boshlanadi.

Mantiq. Mantiq tushunchasi Yunon tilidan tarjima qilinganda: “fikrlash”, “to'g'ri fikrlash”, “fikrlash san'ati”, “chiroyli nutq” va hatto “aql”, “qonuniyat” degan bir nechta ma'noni anglatadi. Bugungi zamononaviy ilmiy olamimizda “mantiq” terminining mazmuni ancha boyib, u turli xil ma'nolarda ishlatiladi.

Mantiqiy fikrlash nima? Mantiqiy fikrlash bu insonning bizni o'rab turgan atrof – muhitdagi hamma narsani va harakatlar, narsalar yoki hodisalar o'rtasidagi munosabatlar yoki farqlarni anglash qobiliyatini tahlil qilish, taqqoslash, mavhumlashtirish va tasavvur qilish orqali kuzatish shu asosida fikrlashdir.

Qobiliyat — shaxsning individual salohiyati, imkoniyati hisoblanadi. Odatda qobiliyat bilimdan tubdan farq qiladi. Bilim bu mutolaa natijasi hisoblansa, qobiliyat shaxsning psixologik va fiziologik tuzilishining xususiyati sanaladi. Qobiliyat bilan ko'nikma va malaka o'zaro bir-birlaridan farq qiladi. Insoniyat tomonidan qobiliyat [ko'nikma](#) va malakalarning egallanishi jarayonida takomillashib boradi. Har qanday Qobiliyat turi shaxsga tegishli murakkab psixologik tushunchadan tashkil topgan bo'lib, u faoliyatning talablariga mutanosib xususiyatlar tizimini o'z ichiga oladi. Odatda qobiliyat deganda insonning birorta xususiyatinigina o'zini emas, balki insonning faoliyatining talablariga javob bera oladigan va shu faoliyatda yuqori ko'rsatkichlarga erishishni ta'minlashga imkoniyat beradigan xususiyatlar sintezini tushunmoq lozim. Inson uchun barcha Qobiliyatning tayanch [xususiyati](#) - kuzatuvchanlikdir. Ya'ni insonni fahmlash, obyektдан u yoki bu alomatlarini [ko'ra](#) bilish, ajrata olish ko'nikmasidir. Qobiliyatning yetakchi xususiyatlaridan biri — narsa va hodisalar mohiyatini ijodiy [tasavvur](#) qilishdir. O'quvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirish uchun avvalo, shu muhitga tayyorlash lozim bo'ladi. Savollar sodda yoki qiyin, hattoki kulgili yoki o'ta o'ylantiruvchi bo'lishi mumkin. Bunda savollar shunday tuzilganki, ularni bolalar oldida ovoz chiqarib o'qish mumkin, jamoaviy holda berish ham mumkin. Berilgan mantiqiy savollarini topishda

o'quvchilarga shu savolning o'zida javobini topishga imkon beruvchi sehrli so'zlar bilan yoritiladi. Bunda faqat bola mantiqan tafakkur qilsagina, chuqurroq mushoxada qilsagina topa oladi. Mantiqiy topshiriqlardan bir nechtasini havola etamiz. Ko'lda 8ta o'rdak suzib yuribdi. Ovchi bitta o'rdakni o'q bilan otdi. Ko'lda nechta o'rdak qoldi? O'quvchilar savolga javobni tabiiyki, matematik jihatdan yondashib topishga harakat qiladilar. Javobini topishni matematika bilan emas, boshqa fanlar bilan aloqaga kiritib topishni o'rgatish joiz. Bu jarayonni har qanday savollar asosida berilgan vazifalarda yecha olishi bu mantiqan o'ylash va fikrlashdir. Shunday topshiriqlardan yana bir nechtasini ko'rishimiz mumkin:

1. Oilada to'rtta bola bor: aka-uka va opa-singillar Oilada. nechta opa-singil bor?
2. Hovuzdan 2 marta 2 chelakdan suv olindi. Qancha chelak suv olindi?
3. Mushukchalar savatda o'tirishibdi. Barcha mushukchalarning 3 juft quloqlari bor. Savatda nechta mushukcha bor?

Yuqoridagi fikrlarda kelib chiqib, mantiqiy fikrlashga oid ta'lim berilganda quyidagi natijalarga erishish mumkin:

- o'quvchilarning fanlar bo'yicha bilimlari oshib boradi;
- darslar samarali ham mazmunli, ham mantiqiy fikrlarga va ayniqsa hayotiy bo'ladi;
- bir fandan boshqa fanlardagi bilimlarni qo'llash orqali taqqoslash, solishtirish va tizimlashtirish xulosalash kabi ilmiy bilimlarni ham o'rganadi;
- hamma narsaga nisbatan o'byektiv yondashishni o'rganadi;
- mantiqiy masalalarni ko'proq yechish orqali dunyoqarashi kengayadi;
- o'quvchilar mustaqil fikrlash bosqichiga o'tadi.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, o'quvchilarda mantiqiy fikrlash qobiliyati rivojlanishini hohlasak, o'quvchining oladigan bilimni real hayot bilan bog'lashimiz shart. Ta'lim jarayoniga qanchalik mantiqiy masalalarni kiritsak, bola bu holatga ko'p duch kelsa shunchalik bilimlari ham, dunyoqarashi ham ortib boraveradi.

Darsliklarimizda bu kabi savollarning ko'payishi orqali maqsadimizga erishishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "MATEMATIKA SOHASIDAGI TA'LIM SIFATINI OSHIRISH VA ILMIY-TADQIQOTLARNI RIVOJLANTIRISH CHORA-TADBIRLARI TO'G'RISIDA" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni 4708-sonli 2020-yil 7-maydagi qarori

2. Abdikhadirovna, U. D. (2022). Possibilities of improving the methodology of preparing primary class students for the international assessment program based on digital technologies (example of girls). *Innovation in the modern education system*, 3(25), 159-163.

3. Hayitov.A.I. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi, innovatsiya va integratsiyasi. Uslubiy qo'llanma. T.: —Zuhra Baraka Biznes, 2021. – 129 b.

4. Babkina, N.V. Yosh o'quvchilarning intellektini rivojlantirish uchun mantiqiy muammolar [Matn] / N.V. Babkin. - M.: Maktab matbuoti, 2006- 24 s.

5. Ummatkulova, S. S., & Xo'jaboyeva, Z. S. Q. (2022). Matematika darslarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlashlarini shakllantirish. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(3), 1406-1419.

6. Ummatkulova, S. S. (2021). A NEW APPROACH TO TEACHING FOLK WORKS IN LYRICAL AND SMALL GENRES. *Экономика и социум*, (2-1), 381-384.

7. Туранова, И. (2022). Oliy ta'lim tizimida innovatsion texnologiyalari) an foydalanish. *Современные инновационные исследования актуальные проблемы и развитие тенденции: решения и перспективы*, 1(1), 217-219.

8. Shavkatovna, U. S. (2022). MATEMATIKA DARSLARIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING MANTIQUIY FIKRLASHLARINI SHAKLLANTIRISH.